

Kutatások a vízivárosi tábor és vicusának körzetében

(Budapest II. Bem József utca 3. – Feketesas utca 4., Hrsz.: 13507)

A Margithíd irodaház építésekor, a STRABAG Hungária Építő Rt. megbízásából végeztünk leletmentő ásatást az 1998 december és 1999 február közötti időszakban. (1. kép) Sajnos a munkák a már megkezdett építkezés leállításával kezdődtek és mindvégig azzal párhuzamosan folytak. Így a régészetiileg védett terület teljes feltárására nem kerülhetett sor, csak néhány ponton tudtuk az alapozási mélység alatti régészeti jelenségeket megfigyelni.

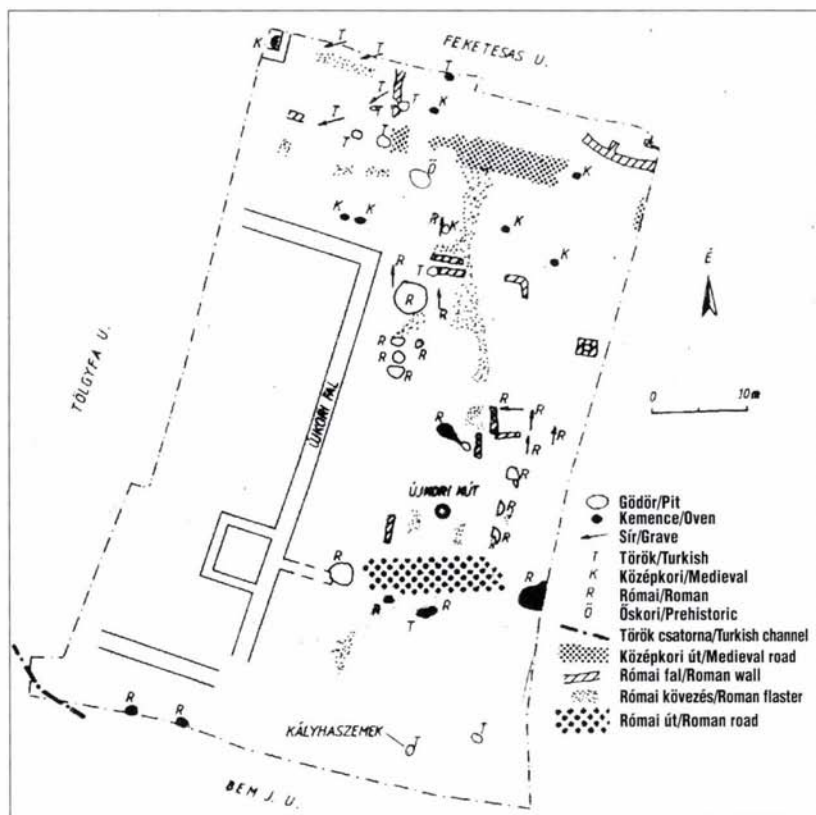
A római korban a terület jelentőségét egymással szorosan összefüggő két fő tényező határozta meg: a szóban forgó területtől délre elhelyezkedő 1. századi *ala* (lovas csapat) tábor (a Csalogány utca – Fő utca – Horváth utca által határolt terület) és a birodalmi határ mentén futó fő kereskedelmi- és hadi út (a Fő utca nyugati oldalán), mely a katonai táborokat összekötötte. A tábort polgári település, az ún. *vicus* övezte, melynek nyugati szélét a Horváth utcában előkerült római kemencék jelzik. A *limes* út mentén temető húzódott (Corvin tér, Császárfürdő).

Research in the Environs of the Víziváros Fort

(Budapest, District II, 3 Bem József Street – 4 Feketesas Street, Tln.: 13507)

We carried out rescue excavations at the request in of the STRABAG Hungária Építő Rt. in connection with the construction of the Margithíd office building between December 1998 and February 1999. (Figure 1) Regrettably, we had to start with the suspension of the construction work, and worked side by side with the ongoing operations to the end. Thus, we were not able to unearth the total territory under archaeological protection. Archaeological features could be observed under the foundation level at only a few spots.

Two closely related main factors defined the significance of the territory in the Roman period: the nearby *ala* (equestrian troop) fort in the 1st century (the territory bordered by the Csalogány–Fő–Horváth Streets) and the main trading and military road running along the *limes* or imperial border (western side of Fő Street), which connected the military forts. The fort was surrounded by a civilian settlement, the so-called *vicus*, the western bor-

1. kép: Helyszínrajz a különböző korú objektumokkal
 Figure 1: Plan of the site with features from various periods

A lakott terület 4. századi elnéptelenedését mutatják a feltárások során előkerült sírok, melyeket a korábban használt épületek romjai közé ástak be (például a Medve utcában). (H. Kérdő 1995)

A kutatott terület közvetlen környezetéről a következő római kori le-

der of which was marked by the Roman ovens found in Horváth Street. There was a cemetery along the limes road (Corvin square, Császár bath). The graves found during the excavations, dug between the ruins of earlier buildings, attest to the desolation of the

lőhelyek ismertek. A limes út és fürdő épület részletei a Királyfürdőtől északra (KABA 1963), épület- és járószintek a Medve utca 38-40-ből. (KOC SIS 1991) A limes útból kiágazó kelet-nyugati irányú út egy szakasza került feltárássra a Tölgyfa utca 24. számú telken. (MADARASSY 1992)

A leletmentés során a terület északnyugati negyedében húzott kutatóárkainkban 1. századi agyagfal omladékos réteget figyeltünk meg, felette későbbi periódus köves szintje került dokumentálásra. Az építési terület északkeleti sarkában, a markoló által kiszedett felületen egy íves falalpozás került napvilágra, északi oldalán támpillérrel. Sajnos a hozzá tartozó szinteket az újkori bolygatások elpusztították. Jellege alapján azonban valószínűsíthető, hogy római kori épület maradványaihoz tartoztak, melynek nagyobb része a mai Feketesas utca alá húzódik. A terület középső és keleti sávjában temető részlete került feltárássra. A feltárt hét sír kivétel nélkül csontvázas volt. (2. kép) Tájéolásuk egy kivételével észak-déli irányú volt. Többségük téglasír, de előkerült egyszerű gödörsír is. Némelyik gazdag melléklettel rendelkezett. (3. kép) Említésre méltó még egy különleges formájú csont amulett. A temető

formerly inhabited area in the 4th century (e.g. on Medve Street). (H. Kérdő 1995)

The following Roman sites are known from the direct vicinity of the surveyed area. Fragments of the limes road and a bath building north of the Király bath (KABA 1963) and building and floor levels from 38-40 Medve Street. (KOC SIS 1991) A stretch of the north-west running road forking off from the limes road was unearthed on lot 24 on Tölgyfa Street. (MADARASSY 1992)

We observed the ruin layer of a clay wall from the 1st century in the test trenches opened in the north-western quarter of the territory. It was overlain by a stony level from a later period. An arched wall foundation with a pillar on the northern side was uncovered by the excavator in the north-eastern corner of the construction area. Regrettably, the relevant layers were destroyed by modern disturbances. Its features suggest, nevertheless, that it belonged to a Roman period building, the larger part of which lies under Feketesas Street. A segment of a cemetery was unearthed in the central and eastern sections of the territory. All seven of the unearthed graves contained inhumation burials (Figure 2). All but one had a

2. kép: Későrómai sír
Figure 2: Late Roman grave

3. kép: Ékszerek a római sírokból
Figure 3: Jewellery from the Roman graves

kiterjedésének tisztázására nem volt módunk, mivel az alapozási síkkal a terület legnagyobb részén nem érték el ezt a mélységet. Egy felületen azonban megfigyelhető volt a sírok szabályos, soros elrendezése. Ettől délre feltárt kelet-nyu-

north-south orientation. Most of them were brick graves although we found a simple shaft grave as well. Some had rich grave-goods. (Figure 3) A bone amulet with a strange shape is also worth mentioning. We could not delineate the extent of the cemetery since the foundation level did not reach this depth over the larger part of the area. The regular row of the graves could be observed, nevertheless over a smaller surface. The road fragment unearthed south of it may mark the southern fringe of

the sector. In addition, a few pits and oven fragments could be recorded but neither their real extent nor their relationships to each other could be clarified.

The investigations confirmed that the territory was used in the Roman

gati irányú útrészlet talán a parcella déli szélét jelzi. A fentiekén kívül még néhány gödör és kemence részlet került dokumentálásra, de sajnos ezeknek sem teljes kiterjedését, sem összefüggéseit nem volt módunk tisztázni.

A kutatások igazolták, hogy a terület a római korban az 1-4. századig használatban volt. A rétegtani megfigyelések a környező telkeken várható további kutatásokhoz szolgáltattak fontos adatokat.

A területet a középkor folyamán már a 11. századtól lakták, és a Jenői rév mellé települt vásárhely (Gézavására) volt. A Felhévíz nevet a 12. század során kaphatta a hegy tövében fakadó melegvízű forrásokról.

A Bem József utca – Tölgyfa utca – Feketesas utca által határolt rész a település déli, szórványosan beépített része volt. Az Árpád-korra (szórvány kerámián és pénzen kívül) egy kelet-nyugati irányú, kisebb kövekkel kövezett út datálható, amelyet a 14. századig használhattak. (Az egyik, szintén kelet-nyugati irányú római kori útről feltételezhetjük, hogy még az Árpád-korban is használták. Ez az út az ásatási terület déli részén helyezkedett el, és a korai időszakban határ is lehetett a Víziváros és Felhévíz között).

A későközépkorból számos kemence és tüzelőhely (közülük az egyik ta-

period between the 1st and 4th centuries. The stratigraphic observations have furnished data for prospective surveys in the neighbouring lots.

The territory was inhabited in the Middle Ages since the 11th century as a market place (Gézavására) established by the ferry at Jenő. It got its name of Felhévíz in the 12th century from the thermal springs that well up by the foot of the hill.

The region bordered by Bem József – Tölgyfa – Feketesas Streets was the southern, scarcely inhabited part of the settlement. A smaller, east-west running road paved by small gravel, used until the 14th century, can be dated to the Árpadian Period in addition to some scattered pottery and coins. (It is possible that one of the also east-west running Roman roads was used even in the Árpadian Period. This road was found in the southern part of the excavation area and could also have served as the border between Víziváros and Felhévíz in the early period.)

Several medieval ovens and kilns (iron nails were mixed into the plastering of one of them), and also garbage pits were found in the northern half of the lot. Big ceramic fragments and the plastering from a 15th century stove made of

pasztásába vasszögeket keverték) valamint hulladékgyűjtő került elő a telek északi feléből. A terület északnyugati sarkában előkerült gödörbe az edénytöredékeken kívül egy 15. századi, mázatlan, szürke, tál alakú kályhaszemekből álló kályha nagy darabjait és tapasztását dobták ki. (4. kép) Ez a közelben álló, komolyabb lakóépületre utal. A telek déli fele egészen más képet mutat. Déli irányban a felszín természetesen lejt. Ez a rész a 14-15. század során szürke agyaggal beiszapolódott, feltöltődött 1-1,5 méter vastagságban. Ebből az időszakból ezen a részen objektum nem került elő.

A török hódoltság korai szakaszában mintegy 1 méter vastag feltöltés keletkezett. A feltöltésből származó legérdekesebb tárgyak egy mesterjegyes ónozott réz talpastál és egy feliratos kínai porcelán csésze. A terület déli részéről előkerült egy mázatlan, tál alakú és szintén mázatlan, hagyma alakú kályhaszemekből álló kályha kidobott maradványa, amely a 17. század első felére keltezhető.

Ebbe a feltöltésbe ásták bele a későbbi

unglazed, grey, dish-shaped tiles were thrown, together with pottery sherds, into the pit unearthed in the north-western corner of the area. (Figure 4) This implies the former existence of a significant building nearby. The southern part of the lot displays a totally different picture. The surface has a natural southward slope. This part was covered by loam in the 14th-15th centuries and was filled up to a thickness of 1 – 1.5 m. No feature was found here from this period.

The early phase of the Turkish occupation was marked by an about 1 m thick fill. The most interesting objects found in the fill were a leaded copper pedestalled bowl with

4. kép: Középkori kemence maradványa a beleásott 16. századi hulladékgyűjtővel

Figure 4: Remains of an Medieval oven with a 16th century refuse pit dug into it

törökkori objektumokat. Nagy méretű hulladékgyödrök, árkok részletei (amelyek Buda egyik ostromának futóárkai lehettek) és hét nyugat-keleti tájolású, melléklet nélküli, koporsós sír került elő.

H. Kérdő Katalin – Kovács Eszter

Irodalom/References:

H. Kérdő 1995 – H. Kérdő K., A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991-1994. Aquincumi füzetek 1 (1995) 15-22.

KABA 1963 – KABA M., Római kori épületmaradványok a Királyfürdőnél. Budapest Régiségei 20 (1963) 259-298.

KOCSIS 1991 – Régészeti Füzetek Ser. 1. 43 (1991) 23., 47/3

MADARASSY 1994 – Régészeti Füzetek Ser. 1. 46 (1994) 88., 121/10

the coppersmith's mark and an inscribed Chinese porcelain cup. The discarded fragments from a stove made of unglazed, dish-shaped tiles and those from another also made from unglazed, bulb-shaped tiles dated from the first half of the 17th century were found in the southern part of the area.

The later Turkish features were dug into this filling. Large garbage pits, fragments of trenches (probably the sap from one of the sieges of Buda) and seven west-east oriented coffin graves without grave-goods were found.

Katalin H. Kérdő – Eszter Kovács